

PRZESTĘPSTWO OSZUSTWA GOSPODARCZEGO Z ART. 297 K.K.

Maja Klubińska

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

PRZESTĘPSTWO OSZUSTWA GOSPODARCZEGO Z ART. 297 K.K.

Maja Klubińska

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 1 kwietnia 2014 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Wolters Kluwer

Układ typograficzny
Marta Baranowska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN 978-83-264-3279-8

ISSN 1897-4392

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 9

Wprowadzenie / 15

Rozdział 1

Kryminalizacja oszustwa gospodarczego w polskim ustawodawstwie karnym – zagadnienia podstawowe / 23

- 1.1. Uwagi ogólne / 23
- 1.2. Kształtowanie się ustawowych znamion oszustwa gospodarczego w polskim ustawodawstwie karnym / 27
- 1.3. Uzasadnienie wprowadzenia przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze do polskiego porządku prawnego – przegląd stanowisk / 44
 - 1.3.1. Motywy ustawodawcy / 44
 - 1.3.2. Poglądy doktryny / 53
- 1.4. Społeczne, ekonomiczne i prawne uwarunkowania kryminalizacji oszustwa gospodarczego / 56
 - 1.4.1. Okres przed transformacją gospodarczą / 56
 - 1.4.2. Okres od rozpoczęcia transformacji gospodarczej / 68
 - 1.4.3. Konwencja o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich / 113

Rozdział 2

Oszustwo gospodarcze w prawie karnym wybranych państw / 121

- 2.1. Zagadnienia wprowadzające / 121
- 2.2. Oszustwo gospodarcze w niemieckim prawie karnym / 122
- 2.3. Oszustwo gospodarcze w czeskim prawie karnym / 137
- 2.4. Oszustwo gospodarcze w angielskim prawie karnym / 147

Rozdział 3

Przedmiot ochrony przepisów art. 297 § 1 i 2 k.k. / 161

- 3.1. Uwagi wprowadzające / 161
- 3.2. Rodzajowy przedmiot ochrony przepisów art. 297 § 1 i 2 k.k. / 174
- 3.3. Indywidualny przedmiot ochrony przepisów art. 297 § 1 i 2 k.k. / 193

Rozdział 4

Strona przedmiotowa oszustwa gospodarczego / 196

- 4.1. Uwagi ogólne / 196
- 4.2. Strona przedmiotowa oszustwa gospodarczego z art. 297 § 1 k.k. / 199
 - 4.2.1. Zachowanie się sprawcy i środki popełnienia czynu / 199
 - 4.2.2. Przedmioty czynności wykonawczej / 217
 - 4.2.3. Okoliczności modalne / 263
 - 4.2.4. Skutek / 265
- 4.3. Strona przedmiotowa oszustwa gospodarczego z art. 297 § 2 k.k. / 269
 - 4.3.1. Zachowanie się sprawcy / 269
 - 4.3.2. Przedmioty czynności wykonawczej / 270
 - 4.3.3. Okoliczności modalne / 273
 - 4.3.4. Skutek / 275

Rozdział 5

Podmiot i strona podmiotowa oszustwa gospodarczego / 276

- 5.1. Uwagi ogólne / 276
- 5.2. Podmiot oszustwa gospodarczego z art. 297 § 1 k.k. / 285
- 5.3. Podmiot oszustwa gospodarczego z art. 297 § 2 k.k. / 290
- 5.4. Strona podmiotowa oszustwa gospodarczego z art. 297 § 1 k.k. / 295
- 5.5. Strona podmiotowa oszustwa gospodarczego z art. 297 § 2 k.k. / 300

Rozdział 6

Czynny żal z art. 297 § 3 k.k. / 302

- 6.1. Uwagi ogólne / 302

- 6.2. Czynny żal z art. 297 § 3 k.k. – szczegółowa charakterystyka / 305

Rozdział 7

Ochrona przed zachowaniami wypełniającymi znamiona oszustwa gospodarczego zapewniana przez inne przepisy prawa karnego / 315

- 7.1. Uwagi wprowadzające / 315
7.2. Sankcje karne / 316
7.3. Oszustwo klasyczne / 322
7.4. Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów / 331
7.5. Pozostałe zagadnienia / 337

Podsumowanie / 341

Bibliografia / 349

Wykaz aktów prawnych / 371

Orzecznictwo / 383

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k. z 1969 r.** ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
- k.k.s.** ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186 z późn. zm.)
- Konstytucja** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- Konwencja PIF** Konwencja sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej, o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich, podpisana w Brukseli dnia 26 lipca 1995 r. (Dz. Urz. UE C 316 z 27.11.1995, s. 49 z późn. zm.)
- k.p.** ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.c.** ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)

k.p.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
KWG	Gesetz über das Kreditwesen z dnia 5 grudnia 1934 r. – niemiecka ustawa o instytucjach i transakcjach kredytowych (RGL. IS. 1203)
p.g.g.	ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 163, poz. 981 z późn. zm.)
pr. bank.	ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 1376 z późn. zm.)
pr. bank. z 1982 r.	ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. – Prawo bankowe (Dz. U. Nr 7, poz. 56 z późn. zm.)
pr. bank. z 1989 r.	ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 1992 r. Nr 72, poz. 359 z późn. zm.)
p.z.p.	ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 907 z późn. zm.)
Regulamin Sejmu	uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. – Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn.: M.P. z 2012 r. poz. 32 z późn. zm.)
r.o.z.u.k.	rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 listopada 1982 r. w sprawie ogólnych zasad udzielania kredytów przez banki (Dz. U. Nr 45, poz. 293)
StGB	Strafgesetzbuch – niemiecki kodeks karny z dnia 15 maja 1871 r. (RGL. S. 127)
Tz	Trestní zákoník – czeski kodeks karny z dnia 8 stycznia 2009 r. (Zákon č. 40/2009 Sb.)
u.d.r.u.	ustawa z dnia 28 grudnia 1957 r. o dostawach, robotach i usługach na rzecz jednostek państwowych (Dz. U. z 1958 r. Nr 3, poz. 7)

u.f.p.	ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 885 z późn. zm.)
u.k.k.	ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz. U. Nr 126, poz. 715 z późn. zm.)
u.o.n.d.f.	ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 168)
u.o.o.g.	ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (Dz. U. Nr 126, poz. 615)
u.p.g.	ustawa z dnia 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 657 z późn. zm.)
u.s.d.g.	ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 672 z późn. zm.)
ustawa o SKOK	ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1450 z późn. zm.)
ustawa o SKOK z 1995 r.	ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 1996 r. Nr 1, poz. 2 z późn. zm.)
u.u.p.	ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. Nr 199, poz. 1175 z późn. zm.)
z.t.p.	rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. Nr 100, poz. 908)

Czasopisma, zbiory orzeczeń

BGBL.	Bundesgesetzblatt
CPKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penal- nych
ECR	European Court Reports
Kontr. Państw.	Kontrola Państwowa
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
M. Pod.	Monitor Podatkowy
M. Prawn.	Monitor Prawniczy
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywil- na
OSNC ZD	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywil- na Zbiór Dodatkowy
OSN(K)	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Kar- na)
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNWSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	Państwo i Prawo
POSAG	Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PPK	Przegląd Prawa Karnego
Pr. Bank.	Prawo Bankowe
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Pod.	Przegląd Podatkowy
PS	Przegląd Sądowy

PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Raporty CASE	Raporty Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych
RGBL	Reichsgesetzblatt
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Pr.	Studia Prawnicze

Inne

ETS	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
KNB	Komisja Nadzoru Bankowego
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
NBP	Narodowy Bank Polski
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
PKB	produkt krajowy brutto
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PKWiU	Polska Klasyfikacja Wyrobów i Usług
SA	sąd apelacyjny
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
WSA	wojewódzki sąd administracyjny

Wprowadzenie

Przepisy zawarte w art. 297 k.k. można bez wątpienia nazwać jednymi z najbardziej kontrowersyjnych przepisów kodeksu karnego. Już pobieżna analiza wypowiedzi przedstawicieli doktryny poświęconych art. 297 k.k. prowadzi do wniosku, że wśród sformułowań zawartych w przepisach ujętych w tym artykule trudno znaleźć takie, które byłyby jednolicie interpretowane¹. Zdecydowane rozbieżności poglądów występują także w kwestii zasadności kryminalizacji oszustwa gospodarczego. Coraz częściej podnoszone są również głosy, że regulacje zawarte w art. 297 k.k. są w istocie martwe.

Z tej przyczyny, mimo że przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze od czasów, kiedy przedstawiono pierwsze ich projekty, pozostają w kręgu zainteresowania przedstawicieli doktryny prawa karnego, związanej z nimi problematyki nie można uznać za wyczerpaną. Wręcz przeciwnie, lektura poświęconych przestępstwu oszustwa gospodarczego komentarzy, monografii, artykułów oraz orzeczeń sądowych skłania do postawienia pytania o **zasadność wprowadzenia i utrzymy-**

¹ Por. zwłaszcza J. Karaźniewicz, *Bankowe oszustwo kredytowe. Aspekty normatywne, kryminologiczne i politycznokryminalne*, Toruń 2005, s. 48–72; J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 103–114; P. Kardas (w:) A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. III. *Komentarz do art. 278–363 k.k.*, Warszawa 2008, s. 602–632; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 633–638; R. Zawłocki (w:) A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do art. 222–316*, t. II, Warszawa 2010, s. 1370–1396; J. Bojarski, T. Oczkowski (w:) R. Zawłocki (red.), *System Prawa Karnego*, t. 9. *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarce*, Warszawa 2011, s. 520–548; A. Wujastyk, *Przestępstwa tzw. oszustw kredytowych w ustawie oraz praktyce prokuratorskiej i sądowej*, Warszawa 2011, s. 71–200; M. Bojarski (w:) M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 1288–1297; M. Kulik (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 691–694; M. Gałązka (w:) A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 1235–1240; A. Michalska-Warias (w:) T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 804–809; L. Wilk (w:) R. Zawłocki (red.), *System Prawa Handlowego*, t. 10. *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2012, s. 419–449.

wania w polskim porządku prawnym przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze. Ze względu na to właśnie tę kwestię postanowiono uczynić kluczowym i przewodnim dla całej rozprawy zagadnieniem badawczym.

Z uwagi na obrany przedmiot badań, zawarte w pracy rozważania ukształtowano w taki sposób, by pozwoliły odpowiedzieć na pytanie, **czy, a jeśli tak, to jakiego rodzaju uchybienia popełniono na poszczególnych etapach procesu kryminalizacji i, co równie ważne, do jakich wniosków musiano by dojść, gdyby owych błędów nie popełniono.**

Aby mieć pełne podstawy do dokonania wskazanej oceny, w opracowaniu zaprezentowano szczegółowo przebieg prac legislacyjnych nad projektami ustaw, w których ujęto przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze, a następnie regulacje je nowelizujące. W związku zaś z tym, że konieczność wprowadzenia omawianych regulacji powszechnie wiąże się ze zmianą systemu gospodarczego z gospodarki centralnie planowanej na gospodarkę rynkową, rozważaniami na temat społecznych, prawnych i ekonomicznych uwarunkowań dotyczących kryminalizacji oszustwa gospodarczego objęto nie tylko okres od transformacji gospodarczej, ale też okres wcześniejszy. Bez scharakteryzowania czasów sprzed transformacji gospodarczej nie dałoby się bowiem właściwie oddać istoty zaistniałych przemian, a tym samym zrozumieć, dlaczego kwestia kryminalizacji oszustwa gospodarczego pojawiła się dopiero w latach 90. XX w. Trzeba przy tym zaznaczyć, że analizą nie objęto lat 1918–1939. Mimo bowiem, że gospodarka tamtego okresu również była gospodarką wolnorynkową, to jednak, z uwagi na dość krótki okres funkcjonowania zintegrowanego systemu finansowego i bankowego, a także zaledwie siedmioletni okres obowiązywania w tych warunkach kodeksu karnego z 1932 r.², i tak niemożliwe byłoby wyciąganie stanowczych wniosków z faktu, że we wspomnianym kodeksie nie zawarto przepisów, które można byłoby uznać za odpowiedniki współczesnego art. 297 k.k. Za niezwykle pomocne dla rozstrzygnięcia przedstawionego problemu badawczego uznano również przeanalizowanie, jak kwestię kryminalizacji oszustwa gospodarczego rozwiązano w innych krajach europejskich, będących członkami Unii Europejskiej zobowiązanymi do wdrożenia postanowień Konwencji PIF. Z tego też powodu jeden z podrozdziałów pracy poświęcono właśnie tym zagad-

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.).

nieniom. Aby wnioski wyciągnięte z prowadzonych rozważań były możliwie pełne, w analizach odwołano się również do informacji o charakterze statystycznym i wybranych, dostępnych w literaturze, wyników badań aktowych.

Celem opracowania było także przedstawienie szczegółowej dogmatycznej analizy przepisów art. 297 k.k. **W ten sposób chciano bowiem stworzyć nie tylko podstawy do oceny poprawności trzeciego etapu kryminalizacji, ale również rozstrzygnąć możliwie największą liczbę problemów interpretacyjnych, jakie mogą ujawnić się w praktycznym stosowaniu tych przepisów.** Rozważania te zdecydowano się przeprowadzić i przedstawić według powszechnie przyjętej, stosowanej w komentarzach struktury, opartej na podziale znamion czynu zabronionego na znamiona: przedmiotu ochrony, strony przedmiotowej oraz podmiotu i strony podmiotowej. Uznawszy, że tak wyznaczony zakres analizy będzie wystarczający do rozstrzygnięcia zagadnień badawczych rozprawy, w pracy nie poruszono problematyki pozostałych elementów składających się na strukturę przestępstwa, tj. bezprawności czynu, jego społecznej szkodliwości i winy sprawcy³. Decydując się na prowadzenie rozważań według przedstawionego schematu, kierowano się również tym, że oparta na nim analiza niewątpliwie jest bardziej czytelna, niż gdyby przeprowadzić ją według wieloaspektowej struktury przestępstwa opartej na koncepcji norm sprzężonych.

W pracy poruszono również zagadnienia zbiegu przepisów art. 297 § 1 i 2 k.k. z innymi przepisami określającymi znamiona czynów zabronionych. Poświęcone tej kwestii rozważania miały na celu umożliwienie udzielenia odpowiedzi na pytanie, **czy w polskim porządku prawnym istnieją przepisy karne, które swoimi znamionami obejmują zachowania kryminalizowane przez przepisy art. 297 § 1 i 2 k.k. i w konsekwencji, czy zakres zapewnianej przez nie ochrony uzasadnia utrzymywanie przepisów dotyczących oszustwa gospodarczego.**

Ostateczne wnioski wynikające z prowadzonych rozważań zostały przedstawione w podsumowaniu. W ostatniej części opracowania przytoczono również najważniejsze ustalenia, które stały się podstawą wyciągnięcia tych wniosków. Szczególne miejsce poświęcono kompleksowej ocenie regulacji zawartych w art. 297 k.k. przez pryzmat ich zgodności z zasadą określoności przepisów. Podsumowanie zamykają, wynikające z rozstrzygnięcia przewodniego problemu badawczego

³ A. Marek, *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1997, s. 90–91.

rozprawy, adresowane do ustawodawcy postulaty *de lege ferenda*, uzupełnione, skierowanym do podmiotów stosujących analizowane przepisy, postulatem *de lege lata*.

Ostatnią kwestią, jaką należy poruszyć we wprowadzeniu, są zagadnienia terminologiczne. Problematyka ta jest w tym przypadku szczególnie istotna z uwagi na to, że „oszustwo gospodarcze” nie jest jedynym określeniem, jakiego używa się, nazywając występki wskazane w art. 297 § 1 i 2 k.k., a także ze względu na to, iż przedmiotowe pojęcie nie ma jednoznacznego charakteru.

Przed wszystkim konieczne jest zwrócenie uwagi na fakt, że choć większość przedstawicieli doktryny określa wskazane czyny mianem „oszustwa”, to jednak pojawiają się, oparte na mocnej argumentacji, głosy, które kwestionują zasadność posługiwania się w tym wypadku tą nazwą. Zwolennicy tego poglądu podkreślają, że przestępstwa z art. 297 k.k. oparte są tylko w części na konstrukcji przestępstwa tradycyjnie nazywanego tym mianem, albowiem odnoszą się wyłącznie do pierwszego etapu oszukańczych działań, tj. wprowadzenia w błąd⁴. Niektórzy autorzy wzmacniają jeszcze tę argumentację stwierdzeniem, że nie można postawić znaku równości między znamieniem czasownikowym wprowadzenia w błąd a zachowaniem polegającym na przedkładaniu podrobionych, przerobionych, poświadczających nieprawdę albo nierzetelnych dokumentów albo nierzetelnych pisemnych oświadczeń (art. 297 § 1 k.k.) lub niepowiadomieniu właściwych podmiotów o powstaniu określonej sytuacji (art. 297 § 2 k.k.). Do realizacji znamion omawianych deliktów wystarczające jest bowiem zachowanie sprawcy w ogóle niewywołujące błędu⁵. Przydanie zaś czynowi zabronionemu charakteru oszustwa związane jest ze szczególnym kształtem jego znamion, które czynność sprawczą ujmują jako wprowadzenie w błąd lub wyzyskanie błędu⁶.

Nie mniej wątpliwości niż pierwszy człon omawianej nazwy wywołuje jej drugi element, tj. określenie „gospodarcze”. Wskazuje się bowiem, że przedmiotem czynów zabronionych z art. 297 § 1 i 2 k.k. są

⁴ Zob. R. Zawłocki (w:) A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 222–316*, t. II, Warszawa 2005, s. 1168.

⁵ P. Kardas, G. Łabuda, *Kryminalizacja oszustwa podatkowego w prawie karnym skarbowym*, Prok. i Pr. 2003, nr 3, s. 62.

⁶ *Ibidem*, s. 61. Ze względu na specyfikę analizowanych czynów, w tym miejscu zostanie pominięta trzecia forma oszukańczych działań, tj. wykorzystanie niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania.

instytucje mające charakter finansowy, a nie ogólnogospodarczy, stąd też używanie w nazwie tych czynów określenia „gospodarcze” nie zasługuje na uznanie⁷. Należy również zwrócić uwagę na okoliczność, że występki te nie są jedynymi przestępstwami określanymi mianem oszustwa zamieszczonymi w rozdziale grupującym przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu. Z tego też powodu termin „oszustwo gospodarcze” niejednokrotnie używany jest w doktrynie jako nazwa zbiorcza obejmująca swym zakresem nie tylko czyny zabronione z art. 297 § 1 i 2 k.k., ale również czyny zabronione z art. 298 § 1 k.k. (zwany oszustwem ubezpieczeniowym) i z art. 311 k.k. (zwany oszustwem kapitałowym)⁸.

Wątpliwości wywołuje również zasadność określania czynów zabronionych z art. 297 § 1 i 2 k.k. jednym mianem. Podnosi się bowiem, że istotę każdego z nich stanowi całkowicie odmienne zachowanie, stąd nie można ich objąć wspólną nazwą⁹. Z tej też przyczyny dla przestępstwa o znamionach określonych w art. 297 § 1 k.k. proponuje się nazwę „dezinformacja finansowa”¹⁰, a dla występkę określonego w art. 297 § 2 k.k. – „ukrywanie niebezpieczeństwa finansowego”¹¹.

Mimo że przytoczonym argumentom nie można odmówić słuszności, trzeba stwierdzić, że określanie czynów zabronionych z art. 297 § 1 i 2 k.k. mianem oszustwa gospodarczego nie jest wadliwe, a ma tę istotną zaletę, że podkreśla związek przedmiotowych występków z przestępstwem klasycznego oszustwa, na przedpolu kryminalizacji którego leżą¹². Należy bowiem zwrócić uwagę na to, że opisane w tych przepisach zachowania są w istocie sposobami wprowadzenia w błąd¹³ podmiotów udzielających instrumentów gospodarczych, których uży-

⁷ R. Zawłocki (w:) A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna...*, t. II, Warszawa 2005, s. 1168.

⁸ Tak np. T. Oczkowski, *Oszustwo jako przestępstwo majątkowe i gospodarcze*, Kraków 2004, s. 138.

⁹ R. Zawłocki (w:) A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna...*, t. II, Warszawa 2005, s. 1168.

¹⁰ R. Zawłocki, *Oszustwa gospodarcze. Analiza przepisów art. 297 i 298 k.k.*, M. Prawn. 2003, nr 6, s. 258.

¹¹ R. Zawłocki (w:) A. Wąsek (red.), *Kodeks karny. Część szczególna...*, t. II, Warszawa 2005, s. 1169.

¹² A. Marek, *Redukcja warunków penalizacji jako metoda przewycięzania trudności w stosowaniu prawa karnego*, PPK 1995, nr 12, s. 24–25.

¹³ J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze...*, s. 113.

skanie i wykorzystanie jest celem działania sprawcy¹⁴. Z uwagi na tę wspólną cechę oba wskazane czyny zabronione, przy pełnej świadomości występujących między nimi różnic, na gruncie tej pracy będą określane mianem oszustwa.

Zasadnym zabiegiem wydaje się również używanie w nazwie wskazanych występków przymiotnika „gospodarczy”. Mimo że skonstruowane za jego pomocą określenie „oszustwo gospodarcze” może być uznane za zbyt szerokie, gdyż desygnatami tego zwrotu mogą być także inne przestępstwa, to jednak niewątpliwie jest ono właściwie dostosowane do wszystkich obiektów kryminalizowanego w art. 297 § 1 i 2 k.k. zachowania. Choć w większości mają one charakter finansowy, to jednak zamówieniu publicznemu, które jest odpłatną umową dotyczącą usług, dostaw i robót budowlanych¹⁵ trudno przypisać tylko taki charakter. W związku z powyższym nazwa „oszustwo finansowe” czy też „oszustwo kapitałowe”, jaką dla przestępstw z art. 297 § 1 i 2 k.k. proponują niektórzy przedstawiciele doktryny¹⁶, nie odpowiadałaby w pełni wszystkim aspektom ujętych w tych przepisach zachowań. Ponadto posługiwanie się tym określeniem na oznaczenie wskazanych występków mogłoby być mylące z uwagi na fakt, że nazwa ta jest używana tradycyjnie dla określenia czynu zabronionego z art. 311 k.k., do którego niewątpliwie lepiej przystaje ze względu na to, że czyn ten dotyczy wyłącznie instrumentów finansowych¹⁷.

Zbyt wąski zakres mają również zwroty „oszustwo kredytowe”¹⁸ lub „oszustwo kredytowe, subwencyjne lub w zakresie zamówień pub-

¹⁴ Choć do uznania tych przestępstw za dokonane nie jest konieczne, by podjęte przez sprawcę oszukańcze zabiegi wywołały skutek w postaci wprowadzenia w błąd (wyzyskania błędu) podmiotów dysponujących instytucjami finansowo-gospodarczymi.

¹⁵ Art. 2 pkt 13 p.z.p.

¹⁶ J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze...*, s. 103; *idem*, *Wybrane zagadnienia konstrukcji typów szczególnych przestępstwa oszustwa*, M. Prawn. 2004, nr 14, s. 638 oraz *idem*, *Przestępstwo oszustwa finansowego z art. 297 k.k. po noweli z marca 2004 r.*, Prok. i Pr. 2005, nr 7–8, s. 135–150.

¹⁷ Zob. O. Górniok, *Przestępstwa gospodarcze. Rozdział XXXVI i XXXVII kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 26 oraz J. Karaźniewicz, *Bankowe oszustwo kredytowe...*, s. 49.

¹⁸ C. Bylica, *Oszustwo kredytowe na tle obecnego i przyszłego stanu prawnego*, PS 1998, nr 3, s. 78; R. Góral, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2007, s. 517; O. Górniok, *Przestępstwa gospodarcze. Rozdział...*, s. 26; T. Stępień, K. Stępień, *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu*, Toruń 2001, s. 32; I. Stolarczyk, *Oszustwo kredytowe – art. 297 § 1 k.k.*, Prok. i Pr. 2005, nr 9, s. 36.

licznych”¹⁹, które także są używane przez przedstawicieli doktryny jako nazwa czynów zabronionych z art. 297 § 1 i 2 k.k. Nie obejmują one bowiem wszystkich instrumentów, których ochrona jest przedmiotem wskazanych przepisów.

Wydaje się zatem, że najwłaściwiej będzie określać czyny zabronione z art. 297 § 1 i 2 k.k. mianem oszustwa gospodarczego²⁰.

Praca ta stanowi uaktualnioną i w niektórych fragmentach nieco zmodyfikowaną wersję rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Roberta Zawłockiego w Katedrze Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i obronionej w czerwcu 2013 r. Gorąco dziękuję Panu prof. dr. hab. Robertowi Zawłockiemu za inspirację, pomoc merytoryczną i wspaniałą opiekę promotorską. Serdeczne podziękowania składam także recenzentom mojej pracy doktorskiej – Pani prof. dr hab. Violetcie Konarskiej-Wrzosek i Panu prof. dr. hab. Leszkowi Wilkowi za trud włożony w przygotowanie recenzji oraz życzliwe i bardzo cenne uwagi w nich zawarte.

¹⁹ T. Oczkowski, *Oszustwo kredytowe, subwencyjne i w zakresie zamówień publicznych*, Prokurator 2005, nr 4, s. 27.

²⁰ Używanie tej nazwy na określenie czynów zabronionych z art. 297 § 1 i 2 k.k. proponuje wielu przedstawicieli doktryny. Tak m.in. J. Karaźniewicz, *Bankowe oszustwo kredytowe...*, s. 48; B. Kurzępa, *Oszustwo gospodarcze*, Prok. i Pr. 1998, nr 5, s. 43–55; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 547; J. Raglewski, *Typy przestępstwa oszustwa gospodarczego w nowym Kodeksie karnym*, Prawo Spółek 1998, nr 10, s. 42–44. Z uwagi na wskazane wcześniej wątpliwości związane z ostrością tego zwrotu oraz wymogiem, by tytuł monografii możliwie najprecyzyjnie określał przedmiot, którego będą dotyczyły zawarte w niej rozważania, obok terminu „przestępstwo oszustwa gospodarczego” umieszczono w nim doprecyzowujący zwrot „z art. 297 k.k.”. W tekście pracy termin „oszustwo gospodarcze” bez żadnego bliższego określenia będzie oznaczał czyny zabronione z art. 297 § 1 i 2 k.k. (lub, w zależności od kontekstu, w którym zostanie użyty, jeden z nich) lub – w rozdziałach o charakterze historycznym i prawnoporównawczym – czyny zabronione, których znamiona odpowiadają swą istotą tym przestępstwom.

Rozdział 1

Kryminalizacja oszustwa gospodarczego w polskim ustawodawstwie karnym – zagadnienia podstawowe

1.1. Uwagi ogólne

Na wstępie trzeba stwierdzić, że przemiany prawne mają w istocie charakter wtórny wobec wszelkich innych przemian. Oznacza to, że nie zapoczątkowują one zasadniczo procesów społecznych, a raczej utwierdzają w systemie prawnym to, co dokonało się już w gospodarce, polityce i innych dziedzinach życia społecznego²¹.

Owa wtórność w przypadku prawa karnego ma jeszcze donioślejsze znaczenie, gdyż dodatkowo wiąże się z zasadą subsydiarności prawa karnego, którą można sprowadzić do stwierdzenia, że prawo karne nie powinno wkraczać tam, gdzie wystarczą środki przewidziane w innych dziedzinach prawa, a także pozaprawne środki kontroli społecznej²².

²¹ Co nie oznacza oczywiście, że nie może dojść do współwystępowania, mniej więcej w tym samym czasie, zmian w płaszczyźnie politycznej, ekonomicznej i prawnej. Zob. J. Wawrzyniak, *Nowelizacja Konstytucji PRL z 7 kwietnia 1989 roku – początek transformacji (refleksje prawno-polityczne)* (w:) M. Kruk, J. Wawrzyniak (red.), *Transformacja ustrojowa w Polsce 1989–2009*, Warszawa 2011, s. 12.

²² L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 128. Pogląd o subsydiarności prawa karnego względem pozaprawnych środków kontroli społecznej należy jednak ocenić sceptycznie. Trudno bowiem sobie wyobrazić, aby istniały takie środki, które, nie będąc przewidziane prawem, okazały się tak samo skuteczne jak ewentualne normy wynikające z prawa karnego. Owszem, zdarza się, że określone normy pozaprawne, np. normy moralne, będą miały bardzo dużą siłę oddziaływania w zbiorowości (np. w społeczności Amiszów), w której zostały przyjęte, ale fakt, iż określone rozwiązania sprawdzą się w pewnej grupie społecznej nie dowodzi, że będą one skuteczne w całym społeczeństwie. W związku z tym, choć nie można wykluczyć możliwości sub-

Zasadę tę można przedstawić w dwóch aspektach. W aspekcie negatywnym wyraża się ona w zakazie stosowania normy karnej, aż do wyczerpania innych środków ochrony, a w aspekcie pozytywnym – w nakazie ingerencji prawnocarnej, w sytuacji gdy nie ma już innych środków ochrony²³. Należy również zaznaczyć, że zasada subsydiarności winna być rozpatrywana zarówno na etapie stanowienia, jak i stosowania prawa. Na etapie stanowienia prawa należy ją ujmować jako zasadę skierowaną do ustawodawcy, polegającą na określeniu, kiedy powinno się kryminalizować lub dekryminalizować określone zachowanie²⁴. Na etapie stosowania prawa zaś zasada subsydiarności stanowi „metazasadę”, która ma prowadzić do takiej wykładni przepisów, aby interpretowane z nich normy były zgodne z czynnikami, które legły u podstaw kryminalizacji, jak również z przyjętymi regułami kryminalizacji²⁵.

Od zasady subsydiarności należy odróżnić, pozostającą z nią w stosunku krzyżowania, zasadę proporcjonalności prawa karnego, zgodnie z którą środki użyte do zwalczania określonego zjawiska muszą być w stosunku do niego adekwatne. Jej stosowanie sprowadza się zatem do porównania użytych (lub planowanych) środków do zagrożenia związanego ze zwalczanym zjawiskiem²⁶ czy, inaczej mówiąc, do przeprowadzenia bilansu zysków i strat, które mogą wynikać z zastosowania tych środków²⁷. Efektem takich działań ma być zachowanie właściwej relacji między kryminalizacją lub zastosowaniem określonej regulacji prawocarnej²⁸ a celem, jaki zamierza się za ich pomocą osiągnąć, a tym samym uniknięcie sytuacji, w której koszty wynikłe z przyjęcia rozważanego rozwiązania przewyższą związane z nim zyski²⁹.

Zatem aby właściwie ocenić zasadność wprowadzenia lub utrzymywania określonego zakazu karnoprawnego w systemie prawnym oraz dokonać prawidłowej wykładni przepisów, w których jest on wyartyku-

sydniarności prawa karnego wobec pozaprawnych środków kontroli społecznej, to jednak uznać ją trzeba za mało prawdopodobną. Zob. szerzej S. Żółtek, *Prawo karne gospodarcze w aspekcie zasady subsydiarności*, Warszawa 2009, s. 114–116.

²³ S. Żółtek, *Prawo karne gospodarcze...*, s. 119.

²⁴ *Ibidem*, s. 135.

²⁵ *Ibidem*, s. 131.

²⁶ *Ibidem*, s. 125–127.

²⁷ O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej zwalczanie*, Warszawa 1994, s. 135.

²⁸ W zależności od tego, na jakim etapie zasada proporcjonalności funkcjonuje, tj. na etapie stanowienia, czy stosowania prawa.

²⁹ O. Górniok, *Przestępczość gospodarcza i jej...*, s. 135.

lowany, konieczne jest zbadanie nie tylko sfery stosunków społecznych, w których ów zakaz ma funkcjonować lub funkcjonuje, ale również regulujących tę sferę przepisów prawnych. Taka analiza jest bowiem niezbędna do oceny poprawności przeprowadzenia procesu kryminalizacji na wszystkich trzech jego etapach, które warto w tym miejscu choć ogólnie omówić.

W pierwszym etapie tego procesu, który można określić jako rozpoznanie patologii społecznej, dokonuje się oceny, czy określone zachowanie ma charakter patologiczny, a w przypadku odpowiedzi pozytywnej wskazuje, jaki charakter ma owa patologia i jakiego rodzaju powinności narusza³⁰. Następnie bada się, czy naruszenie tych powinności opatrzone jest jakąkolwiek sankcją prawną³¹, a jeśli tak, czy istnienie tych sankcji uzasadnia wprowadzenie lub utrzymywanie rozważanej karnej normy sankcjonowanej oraz czy wskazana patologia gospodarcza jest na tyle określona, by można było precyzyjnie wskazać, jakie zachowanie uznaje się za zakazane³².

Drugi etap procesu kryminalizacji sprowadza się do badania jego zasadności. Na tym etapie ustala się, czy rozważane zachowanie jest w istotnym stopniu społecznie niebezpieczne lub szkodliwe³³, co polega zwłaszcza na określeniu jego negatywnych skutków dla ogółu stosunków społecznych, a zwłaszcza dla tej ich sfery, w której owo zachowanie występuje, a następnie ustaleniu, czy owo niebezpieczeństwo ma taki stopień, że uzasadnia reakcję prawnokarną. W dalszej kolejności ustala się, czy specyfika stosunków społecznych, w które oceniane zachowanie godzi, a także okoliczności wiążące się zwykle z jego podjęciem nie stwarzają przeszkód, które ograniczają albo podważają zasadność kryminalizacji. Następnie dokonuje się sprawdzenia adekwatności instru-

³⁰ R. Zawłocki, *Kryminalizacja obrotu gospodarczego w Polsce* (w:) T. Dukiet-Nagór-ska (red.), *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, Bielsko-Biała 2006, s. 218–219.

³¹ Mimo że leżąca u podstaw procesu kryminalizacyjnego zasada subsydiarności uzależnia reakcję prawnokarną od wyczerpania środków ochrony przewidzianych w innych dziedzinach prawa, to jednak oczywiste jest, że nie należy dublować samych przepisów karnych, tj. nie należy ustanawiać nowych zakazów karnoprawnych w sytuacji, gdy zakazy karnoprawne wynikające z norm już istniejących zapewniają wystarczającą ochronę.

³² R. Zawłocki, *Kryminalizacja obrotu gospodarczego...*, s. 219.

³³ L. Gardocki, *Zagadnienia teorii...*, s. 204.

mentów prawno Karnych w odniesieniu do określonej patologii i przeprowadza rachunek zysków i strat wynikających z kryminalizacji³⁴.

W trzecim etapie kryminalizacji dokonuje się – w zależności od tego, czy mamy do czynienia z kryminalizacją czynną, czy też bierną – wskazania treści proponowanej normy sankcjonowanej lub dokonuje się oceny już istniejącej normy sankcjonowanej. Wskazaną propozycję lub istniejącą normę ocenia się pod kątem tego, czy jest ona spójna z innymi normami prawnymi (należącymi zarówno do prawa karnego, jak i innych gałęzi prawa), czy uwzględnia dyrektywy wynikające z podstaw odpowiedzialności karnej oraz z nauki o znamionach czynu zabronionego³⁵.

Efektom procesu kryminalizacji jest akt kryminalizacji, który w przypadku kryminalizacji czynnej polega na wprowadzeniu do systemu prawnego nowego zakazu karnoprawnego lub zmodyfikowaniu zakazu istniejącego, a w przypadku kryminalizacji biernej – na zaakceptowaniu wprowadzonego wcześniej rozwiązania. Rezultatem tego procesu może być również dekryminalizacja, polegająca na uchyleniu istniejącego już zakazu karnoprawnego³⁶.

Powyższe uwagi są wystarczającym uzasadnieniem, by w pracy poświęconej oszustwu gospodarczemu zawrzeć rozważania na temat społecznych, ekonomicznych i prawnych uwarunkowań jego kryminalizacji.

Rozważania te byłyby jednak niepełne, gdyby nie poprzedzić ich uwagami na temat tego, jak kształtowała się treść przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze od momentu wprowadzenia ich do polskiego porządku prawnego (oczywiście z uwzględnieniem zgłoszonych w tym zakresie projektów, które nie weszły w życie) oraz analizą argumentacji, jaką posługiwał się ustawodawca i przedstawiciele doktryny, uzasadniając (a w przypadku tych ostatnich także krytykując) decyzje prawodawcze w tym zakresie.

³⁴ R. Zawłocki, *Kryminalizacja obrotu gospodarczego...*, s. 219–220.

³⁵ *Ibidem*, s. 221.

³⁶ *Ibidem*, s. 215.

1.2. Kształtowanie się ustawowych znamion oszustwa gospodarczego w polskim ustawodawstwie karnym

Przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze do polskiego porządku prawnego zostały wprowadzone ustawą z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego³⁷, co jednak nie oznacza, że pojawiły się dopiero w projektach tej ustawy. Po raz pierwszy bowiem przepisy określające ustawowe znamiona oszustwa gospodarczego zamieszczono w roboczej wersji projektu kodeksu karnego z dnia 5 marca 1990 r. opracowanej przez Zespół Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego Komisji ds. Reformy Prawa Karnego³⁸. Oszustwo gospodarcze według zawartych w tym projekcie regulacji – ujętych w art. 261 i 262, zamieszczonych w rozdziale zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu” – dotyczyło wyłącznie dotacji i kredytu³⁹.

Zgodnie ze wskazanym art. 261 § 1 grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 podlegać miał ten, kto w celu uzyskania dotacji składa organom lub instytucjom uczestniczącym w postępowaniu o jej przyznanie dokumenty lub oświadczenia niezgodne z prawdą albo w takim celu pomija w składanych dokumentach lub oświadczeniach istotne dla udzielenia dotacji okoliczności. Tej samej karze, zgodnie z § 2 omawianego artykułu, podlegać miał również ten, kto wbrew przepisom o dotacjach nie powiadamia właściwych organów lub instytucji o powstaniu okoliczności istotnych dla korzystania z dotacji. W art. 261 § 3 zawarto ponadto klauzulę niekaralności, zgodnie z którą karze za przestępstwo określone w § 1 lub 2 miał nie

³⁷ Dz. U. Nr 126, poz. 615.

³⁸ Komisja ta została powołana w 1987 r. zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów, a jej zadaniem było opracowanie zmian do kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego i kodeksu karnego wykonawczego z 1969 r. Po przełomie politycznym w 1989 r. istotnie zmieniono jej skład osobowy, wyodrębniając w niej Zespół Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego, sama Komisja zaś przekształciła się w istocie w Komisję Kodyfikacyjną, co wiązało się z przyjęciem założenia, że polskie prawo karne wymaga zmian systemowych, tak by odpowiadało potrzebom demokratycznego państwa prawa, jakim stała się Rzeczpospolita Polska. Zob. szerzej A. Marek, *Nowy kodeks karny – geneza i podstawowe założenia*, M. Prawn. 1997, nr 9, s. 342.

³⁹ Komisja ds. Reformy Prawa Karnego Zespół Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego, Projekt kodeksu karnego (przeznaczony do dyskusji środowiskowej) – redakcja z dnia 5 marca 1990 r., s. 82.

podlegać ten, kto dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu dotacji przyznanej na podstawie przedsięwziętych przez niego bezprawnych działań.

W art. 262 zawarto natomiast regulacje dotyczące oszukańczego uzyskania kredytu. W myśl § 1 grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do lat 2 podlegać miał ten, kto w celu uzyskania kredytu dla rzeczywistego lub nieistniejącego podmiotu gospodarczego, utrzymania takiego kredytu lub zmiany jego dotychczasowych warunków przedkłada nieprawdziwe dokumenty lub oświadczenia dotyczące okoliczności istotnych dla udzielenia kredytu. W § 2 zawarto zaś klauzulę niekaralności, zgodnie z którą karze za przestępstwo określone w § 1 miał nie podlegać ten, kto dobrowolnie zapobiegł udzieleniu mu kredytu na podstawie przedsięwziętych przez niego bezprawnych działań⁴⁰.

Przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze znalazły się również w projekcie kodeksu karnego z listopada 1990 r. I tym razem przedmiotem wykonawczym omawianego przestępstwa uczyniono wyłącznie dotację i kredyt, z tą jednak różnicą, że zamachy na oba te instrumenty objęto jedną regulacją. W art. 293 § 1 projektu przewidziano bowiem karę do 3 lat pozbawienia wolności dla tego, kto w celu uzyskania kredytu dla rzeczywistego lub nieistniejącego podmiotu gospodarczego albo uzyskania dotacji przedkłada nieprawdziwe dokumenty lub oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu lub dotacji. W § 2 wskazano natomiast, że tej samej karze podlega, kto wbrew przepisom nie powiadomi właściwych organów lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu lub dotacji. Zgodnie z zawartą w § 3 klauzulą niekaralności nie podlegał karze, kto przed wszczęciem postępowania dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu kredytu lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2⁴¹.

Przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze zostały umieszczone także w kolejnej wersji projektu kodeksu karnego w redakcji z grudnia 1991 r.⁴² Podobnie jak w przypadku poprzedniej wersji pro-

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Komisja ds. Reformy Prawa Karnego Zespół Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego, Projekt kodeksu karnego – redakcja z listopada 1990 r., s. 89.

⁴² Komisja ds. Reformy Prawa Karnego Zespół Prawa Karnego Materialnego i Wojskowego, Projekt kodeksu karnego – redakcja z grudnia 1991 r., s. 82.

jektu, przedmiotem wykonawczym oszustwa gospodarczego uczyniono wyłącznie kredyt i dotację, a unormowania te ujęto w jednym artykule – art. 296, zamieszczonym w rozdziale zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”.

W myśl § 1 tego artykułu karze pozbawienia wolności do 3 lat miał podlegać ten, kto w celu uzyskania kredytu dla rzeczywistego lub nieistniejącego podmiotu gospodarczego albo uzyskania dotacji przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty lub oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu lub dotacji. Zgodnie z § 2 tej samej karze miał podlegać, kto wbrew przepisom nie powiadomi właściwych organów lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu lub dotacji. W art. 296 § 3 zawarto klauzulę niekaralności, zgodnie z którą karze miał nie podlegać ten, kto dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu kredytu lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2⁴³.

Kolejnym chronologicznie projektem ustawy, który należy wymienić, analizując zagadnienie kształtowania się treści ustawowych znamion oszustwa gospodarczego, jest rządowy projekt ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, skierowany do Sejmu w dniu 29 maja 1992 r.⁴⁴

W art. 9 § 1 tego projektu zawarto przepis, zgodnie z którym karze pozbawienia wolności do lat 3 podlegać miał ten, kto w celu uzyskania kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji przeznaczonej dla działalności gospodarczej przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty albo oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji. W § 2 wskazano zaś, że tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązкови ustawowemu nie powiadomi właściwych organów lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji. W § 3 zawarto natomiast klauzulę niekaralności dla tego, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Rządowy projekt ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, druk sejmowy nr 307 z dnia 29 maja 1992 r.

Po pierwszym czytaniu w dniu 18 września 1992 r. powyższy projekt został skierowany przez Sejm w celu rozpatrzenia do Komisji Handlu i Usług, Komisji Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej. Po jego rozpatrzeniu komisje przedstawiły w dniu 17 lutego 1993 r. Sejmowi w swoim sprawozdaniu poprawioną wersję projektu. Treść przepisów dotyczących oszustwa gospodarczego została jednak niezmieniona (zmienił się jedynie numer artykułu, w którym został on ujęty – z art. 9 na art. 7)⁴⁵.

Projekt ten był rozpatrywany w drugim czytaniu na posiedzeniu Sejmu w dniu 18 lutego 1993 r. Wówczas wniesiono do niego poprawki, ale nie dotyczyły one przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze. Stąd też do przepisów tych nie odnosiło się również kolejne sprawozdanie Komisji Handlu i Usług, Komisji Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej, do których poprawki te zostały skierowane w celu rozpatrzenia⁴⁶.

Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego została uchwalona przez Sejm podczas głosowania nad całością omawianego projektu w dniu 3 kwietnia 1993 r.

Akt ten został następnie skierowany do Senatu, który uchwałą z dnia 7 maja 1993 r. wprowadził do niego poprawki, obejmujące również art. 7 zawierający przepisy dotyczące oszustwa gospodarczego. W § 1 tego artykułu skreślono słowa „przeznaczonej dla działalności gospodarczej”, a w § 2 skreślono wyraz „ustawowemu”⁴⁷.

Powyższa uchwała została skierowana przez Prezydium Sejmu w dniu 11 maja 1993 r. do Komisji Handlu i Usług, Komisji Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej w celu rozpatrzenia. Komisje rozpatrzyły uchwałę na posiedzeniu w dniu 27 maja 1993 r. i w odnoszącym się do zawartych w niej poprawek sprawozdaniu wniosły m.in. o przyjęcie

⁴⁵ Sprawozdanie Komisji Handlu i Usług, Komisji Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej, druk sejmowy nr 724 – A z dnia 17 lutego 1993 r., s. 2.

⁴⁶ Dodatkowe Sprawozdanie Komisji Handlu i Usług, Komisji Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej, druk sejmowy nr 724 – B z dnia 24 marca 1993 r.

⁴⁷ Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej podjęta na 39 posiedzeniu w dniu 7 maja 1993 r. w sprawie ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, druk sejmowy nr 907 z dnia 7 maja 1993 r., s. 2.

poprawek Senatu do art. 7 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego⁴⁸.

Wniesione przez Senat poprawki nie zostały jednak rozpatrzone przez Sejm, albowiem zarządzeniem z dnia 29 maja 1993 r., które weszło w życie w dniu 31 maja 1993 r., Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej rozwiązał Sejm⁴⁹.

Przerwane w ten sposób prace nad przepisami kryminalizującymi czyny godzące w obrót gospodarczy podjął Sejm II kadencji i to w bardzo krótkim czasie od jego ukonstytuowania. Już bowiem w dniu 30 listopada 1993 r. do Sejmu wpłynął poselski projekt ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego⁵⁰. Zawierał on, ujęte w art. 7, przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze.

W myśl § 1 karze pozbawienia wolności do lat 3 miał podlegać ten, kto w celu uzyskania kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty albo oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji. Tej samej karze, zgodnie z § 2, miał podlegać ten, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi nie powiadomi właściwych organów lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji. W § 3 przewidziano zaś klauzulę niekaralności dla tego, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2.

Treść zawartych w tym projekcie przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze odpowiadała zatem treści art. 7 projektu ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego rozpatrywanego przez Sejm poprzedniej kadencji, w wersji uwzględniającej poprawki Senatu.

⁴⁸ Sprawozdanie Komisji Handlu i Usług, Komisji Polityki Gospodarczej, Budżetu i Finansów, Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej o stanowisku Senatu w sprawie ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (druk nr 907), druk sejmowy nr 964 z dnia 27 maja 1993 r., s. 1.

⁴⁹ Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 maja 1993 r. w sprawie rozwiązania Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. Nr 27, poz. 285).

⁵⁰ Poselski projekt ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, druk sejmowy nr 292 z dnia 30 listopada 1993 r.

Projekt ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego nie był jednak jedynym projektem zawierającym przepisy kryminalizujące oszustwo gospodarcze, który został wniesiony do Sejmu II kadencji.

W dniu 25 marca 1994 r. do Sejmu wpłynął bowiem poselski projekt ustawy o zmianie ustaw Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego i ustawy karnej skarbowej. Zaproponowano w nim wprowadzenie do kodeksu karnego z 1969 r. art. 217¹ o następującej treści:

„§ 1. Kto w celu uzyskania kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji lub subwencji przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty lub nieprawdziwe oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji lub subwencji podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.

§ 2. Kto wbrew ciążącemu na nim obowiązкови nie powiadamia właściwego organu lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji lub subwencji, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 3. Nie podlega karze, kto dobrowolnie, przed wszczęciem postępowania zapobiegł wykorzystaniu kredytu, dotacji lub subwencji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2”⁵¹.

Oba wskazane projekty zostały skierowane przez Sejm w celu rozpatrzenia do Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej⁵². W dniu 6 lipca 1994 r. Komisja Ustawodawcza oraz Komisja Sprawiedliwości przekazały sprawozdanie o obu wymienionych projektach, w którym wniosły o uchwalenie przez Sejm załączonego do sprawozdania projektu ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego⁵³. W toku prac Komisje dokonały zmian

⁵¹ Art. 1 pkt 4 poselskiego projektu ustawy o zmianie ustaw Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego i ustawy karnej skarbowej, druk sejmowy nr 344 z dnia 25 marca 1994 r.

⁵² Jeden projekt ustawy zawarty w druku nr 292 na posiedzeniu w dniu 18 marca 1994 r., a drugi projekt ustawy zawarty w druku nr 344 na posiedzeniu w dniu 21 kwietnia 1994 r. Z uwagi na tożsamy przedmiot regulacji, w toku późniejszych prac legislacyjnych projekty ustaw zawarte w drukach sejmowych nr 292 i 344 były rozpatrywane wspólnie.

⁵³ Sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej o poselskich projektach ustaw: o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (druk nr 292) oraz o zmianie ustaw Kodeks karny, Kodeks postępowania

w treści zawartych w rozpatrywanych projektach przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze, nadając art. 3 opracowanego przez siebie projektu następujące brzmienie:

„§ 1. Kto w celu uzyskania kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty albo nierzetelne oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązowi nie powiadamia właściwego organu lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego.

§ 3. Nie podlega karze, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2”.

W drugim dniu 27 posiedzenia Sejmu II kadencji, tj. 26 sierpnia 1994 r. Sejm uchwalił ustawę o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego w brzmieniu zaproponowanym przez Komisję Sprawiedliwości oraz Komisję Ustawodawczą⁵⁴.

Ustawa ta została następnie przekazana do Senatu, który skierował ją w celu rozpatrzenia do trzech senackich komisji, tj. Komisji Inicjatyw i Prac Ustawodawczych, Komisji Praw Człowieka i Praworządności oraz Komisji Gospodarki Narodowej. Należy podkreślić, że każda z wymienionych komisji zaproponowała poprawkę do art. 3 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego.

Komisja Inicjatyw i Prac Ustawodawczych oraz Komisja Praw Człowieka i Praworządności zaproponowały, by ochroną przepisów

karnego i ustawy karnej skarbowej (druk nr 344), druk sejmowy nr 527 z dnia 6 lipca 1994 r.

⁵⁴ 367 głosami za, przy braku głosów przeciwnych i przy 4 głosach wstrzymujących, <http://orka.sejm.gov.pl/proc2.nsf/0/708BDC0C8962C121C125745800219FFD?OpenDocument> (dostęp: 11.05.2012).

art. 3 § 1 i 2 ustawy objąć również pożyczkę i poręcznie⁵⁵. Komisja Gospodarki Narodowej wskazała natomiast na celowość uzupełnienia art. 3 o wyłudzenie zakupu towarów i usług⁵⁶. W toku senackiej debaty zaproponowano zaś, by w art. 3 § 1 ustawy obok fałszywych lub stwierdzających nieprawdę dokumentów oraz nierzetelnych oświadczeń wymienić również dane zawarte na nośnikach komputerowych⁵⁷.

Ostatecznie na posiedzeniu w dniu 16 września 1994 r. Senat podjął uchwałę w sprawie ustawy z dnia 26 sierpnia 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, w której wprowadził do rozpatrywanego aktu poprawki, a przepisom dotyczącym oszustwa gospodarczego (zawartym po poprawkach Senatu w art. 4 ustawy) nadał następujące brzmienie:

„§ 1. Kto w celu zakupu towaru lub usługi, uzyskania kredytu, pożyczki, poręczenia, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty lub dane zawarte na nośnikach komputerowych albo nierzetelne oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego towaru lub usługi, kredytu, pożyczki, poręczenia, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązкови nie powiadamia właściwego organu lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, pożyczki, poręczenia, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego albo na ograniczenie wartości sprzedanego towaru lub usługi.

⁵⁵ Zob. wypowiedź H. Rota, sprawozdawcy Komisji Inicjatyw i Prac Ustawodawczych oraz wypowiedź Z. Romaszewskiego na 30 posiedzeniu Senatu w dniu 16 września 1994 r., Sprawozdanie stenograficzne z 30 posiedzenia Senatu RP III kadencji w dniach 15 i 16 września 1994 r., s. 63–65, <http://ww2.senat.pl/k3/dok/sten/030/30spr2.pdf> (dostęp: 11.05.2012).

⁵⁶ Zob. wypowiedź B. Mąsiora, sprawozdawcy Komisji Gospodarki Narodowej na 30 posiedzeniu Senatu w dniu 16 września 1994 r., Sprawozdanie stenograficzne z 30 posiedzenia Senatu RP III kadencji w dniach 15 i 16 września 1994 r., s. 66, <http://ww2.senat.pl/k3/dok/sten/030/30spr2.pdf> (dostęp: 11.05.2012).

⁵⁷ Zob. wypowiedź A. Gawronika na 30 posiedzeniu Senatu w dniu 16 września 1994 r., Sprawozdanie stenograficzne z 30 posiedzenia Senatu RP III kadencji w dniach 15 i 16 września 1994 r., s. 68, <http://ww2.senat.pl/k3/dok/sten/030/30spr2.pdf> (dostęp: 11.05.2012).

§ 3. Nie podlega karze, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł uzyskaniu towaru lub usługi, wykorzystaniu kredytu, pożyczki, poręczenia, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2”⁵⁸.

Prezydium Sejmu w dniu 23 września 1994 r. przekazało uchwałę Senatu do rozpatrzenia Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej. Komisje te tego samego dnia przeanalizowały przedstawioną im uchwałę i w sprawozdaniu ustosunkowały się do uchwalonych przez Senat poprawek, wnosząc m.in. o odrzucenie poprawki nadającej nowe brzmienie art. 3 ustawy⁵⁹.

Sejm przychylił się do wniosku komisji i 304 głosami za, przy 29 głosach przeciw i 14 głosach wstrzymujących się na 31 posiedzeniu w dniu 12 października 1994 r. odrzucił zaproponowaną przez Senat poprawkę do art. 3 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego⁶⁰. Oznaczało to, że w uchwalonej w dniu 12 października 1994 r. ustawie o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego art. 3 zachował brzmienie nadane mu przez Sejm w dniu 26 sierpnia 1994 r. Ustawa ta została ogłoszona w dniu 30 listopada 1994 r. w Dzienniku Ustaw i weszła w życie w dniu 31 grudnia 1994 r.⁶¹

W związku z tym, że analizowany akt od początku był pomyślany jako regulacja o charakterze epizodycznym, uchwalona jedynie na okres przejściowy, czyli do czasu wejścia w życie nowego kodeksu karnego, członkowie Komisji ds. Reformy Prawa Karnego nadal pracowali nad właściwym ujęciem przepisów kryminalizujących oszustwo gospodarcze.

W kolejnej wersji stworzonej przez wymienioną komisję projektu kodeksu karnego, poddanego pod społeczną dyskusję w 1994 r.,

⁵⁸ Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 września 1994 r., druk sejmowy nr 615 z dnia 16 września 1994 r.

⁵⁹ Sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej o stanowisku Senatu w sprawie ustawy o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, druk sejmowy nr 628 z dnia 23 września 1994 r.

⁶⁰ Sprawozdanie stenograficzne z pierwszego dnia (12 października 1994 r.) 31 posiedzenia Sejmu II kadencji, <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf> (dostęp: 11.05.2012).

⁶¹ Przepisy tej ustawy utraciły moc z dniem wejścia w życie kodeksu karnego z 1997 r., tj. z dniem 1 września 1998 r., na mocy art. 3 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554 z późn. zm.).

w rozdziale XXXVI „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu” zawarto art. 297 dotyczący omawianego czynu zabronionego.

Zgodnie z § 1 karze pozbawienia wolności do lat 3 miał podlegać ten, kto w celu uzyskania kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty lub nierzetelne oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji. Tej samej karze, w myśl § 2, miał podlegać ten, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązкови nie powiadamia właściwego organu lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, gwarancji kredytowej lub dotacji. Zgodnie z zawartą w § 3 klauzulą niekaralności, karze miał nie podlegać ten, kto dobrowolnie przed wszczęciem postępowania zapobiegł wykorzystaniu kredytu lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2⁶².

Ostatecznie w rządowym projekcie kodeksu karnego, skierowanym do Sejmu w dniu 18 sierpnia 1995 r., art. 297 dotyczący oszustwa gospodarczego przybrał następujące brzmienie:

„§ 1. Kto w celu uzyskania kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty albo nierzetelne oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązкови nie powiadamia właściwego organu lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej lub dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego.

§ 3. Nie podlega karze, kto dobrowolnie przed wszczęciem postępowania zapobiegł wykorzystaniu kredytu pożyczki bankowej, subwencji albo rezygnuje z zamówienia lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2”⁶³.

⁶² Komisja ds. Reformy Prawa Karnego, Projekt kodeksu karnego, PiP 1994, z. 2 (wkładka), s. 71–72.

⁶³ Rządowy projekt ustawy Kodeks karny, druk sejmowy nr 1274 z dnia 18 sierpnia 1995 r.

Po pierwszym czytaniu na posiedzeniu Sejmu w dniu 27 marca 1996 r. projekt został skierowany w celu rozpatrzenia do Komisji Nadzwyczajnej ds. Kodyfikacji Karnych. Po rozpatrzeniu przedstawionego projektu, w sprawozdaniu z dnia 10 października 1996 r. Komisja zawarła poprawiony przez siebie projektu kodeksu karnego, w którym przepisy dotyczące oszustwa gospodarczego zamieszczono w art. 302 (znajdującym się, tak jak w rozpatrywanej rządowej propozycji, w rozdziale zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”), nadając im następującą treść:

„§ 1. Kto, w celu uzyskania dla siebie lub innej osoby kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego, przedkłada fałszywe lub stwierdzające nieprawdę dokumenty albo nierzetelne, pisemne oświadczenia dotyczące okoliczności mających istotne znaczenie dla uzyskania takiego kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi nie powiadamia właściwego organu lub instytucji o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wstrzymanie lub ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej, dotacji, subwencji lub zamówienia publicznego.

§ 3. Nie podlega karze, kto dobrowolnie przed wszczęciem postępowania karnego zapobiegł wykorzystaniu kredytu, pożyczki bankowej, gwarancji kredytowej lub subwencji, zrezygnował z zamówienia publicznego lub dotacji uzyskanych w sposób określony w § 1 lub 2 albo zaspokoił roszczenia pokrzywdzonego”⁶⁴.

W głosowaniu w dniu 20 marca 1997 r. Sejm przyjął projekt ustawy Kodeks karny w brzmieniu zaproponowanym przez komisję wraz przyjętymi poprawkami, które jednak nie dotyczyły zaproponowanego przez komisję brzmienia art. 302. Poprawek do tego artykułu nie wniósł również Senat.

W ostatecznie uchwalonej przez Sejm w dniu 6 czerwca 1997 r. ustawie Kodeks karny, która weszła w życie w dniu 1 września 1998 r.⁶⁵, treść przepisów dotyczących oszustwa gospodarczego odpowiadała

⁶⁴ Sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej ds. Kodyfikacji Karnych o rządowym projekcie ustawy Kodeks karny, druk sejmowy nr 1942 z dnia 10 października 1996 r.

⁶⁵ Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.

zatem treści art. 302 zawartego w projekcie komisji. Jediną różnicą była zmiana numeru artykułu, w którym zostały one zawarte – z art. 302 na art. 297.

W tym kształcie art. 297 k.k. obowiązywał do dnia 1 maja 2004 r., kiedy weszła w życie ustawa z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń⁶⁶, na podstawie której artykuł ten został znowelizowany.

Prace legislacyjne nad wskazaną ustawą zmieniającą zostały rozpoczęte już we wrześniu 2003 r.

W dniu 19 września 2003 r. Prezes Rady Ministrów skierował do Sejmu rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń wraz z projektem podstawowego aktu wykonawczego, „co do którego Rada Ministrów zadeklarowała, że ma na celu dostosowanie polskiego ustawodawstwa do prawa Unii Europejskiej”⁶⁷.

W projekcie tym art. 297 k.k. nadano następujące brzmienie:

„§ 1. Kto, w celu uzyskania dla siebie lub kogo innego, od banku, jednostki organizacyjnej prowadzącej podobną działalność gospodarczą na podstawie ustawy albo od organu lub instytucji dysponujących środkami publicznymi – kredytu, pożyczki pieniężnej, poręczenia, gwarancji, potwierdzenia przez bank zobowiązania wynikającego z poręczenia lub z gwarancji, akredytywy, dotacji, subwencji, podobnego świadczenia pieniężnego na określony cel gospodarczy, elektronicznego instrumentu płatniczego lub zamówienia publicznego, przedkłada podrobiony, przerobiony, poświadczający nieprawdę albo nierzetelny dokument albo nierzetelne, pisemne oświadczenie dotyczące okoliczności o istotnym znaczeniu dla uzyskania wymienionego wsparcia finansowego, instrumentu płatniczego lub zamówienia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu obowiązkowi, nie powiadamia właściwego podmiotu o powstaniu sytuacji mogącej mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego wsparcia finansowego, określonego w § 1, lub zamówienia publicznego

⁶⁶ Dz. U. Nr 69, poz. 626.

⁶⁷ Art. 1 pkt 11 rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń wraz z projektem podstawowego aktu wykonawczego, druk sejmowy nr 2031 z dnia 19 września 2003 r.

albo na możliwość dalszego korzystania z elektronicznego instrumentu płatniczego.

§ 3. Nie podlega karze, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu wsparcia finansowego lub instrumentu płatniczego, określonych w § 1, zrezygnował z dotacji lub zamówienia publicznego albo zaspokoił roszczenia pokrzywdzonego”.

Pierwsze czytanie projektu odbyło się na 64 posiedzeniu Sejmu w dniach 16 i 18 grudnia 2003 r. Po odrzuceniu wniosku o jego odrzucenie w pierwszym czytaniu, wskazany projekt został skierowany w celu rozpatrzenia do Komisji Nadzwyczajnej ds. Zmian w Kodyfikacjach.

Komisja ta, przychylając się do propozycji podkomisji do spraw zmian kodeksu karnego, w sprawozdaniu z dnia 29 stycznia 2004 r. zaproponowała nadanie art. 297 k.k. następującego brzmienia:

„§ 1. Kto, w celu uzyskania dla siebie lub kogo innego, od banku lub jednostki organizacyjnej prowadzącej podobną działalność gospodarczą na podstawie ustawy albo od organu lub instytucji dysponujących środkami publicznymi – kredytu, pożyczki pieniężnej, poręczenia, gwarancji, akredytywy, dotacji, subwencji, potwierdzenia przez bank zobowiązania wynikającego z poręczenia lub z gwarancji lub podobnego świadczenia pieniężnego na określony cel gospodarczy, elektronicznego instrumentu płatniczego lub zamówienia publicznego, przedkłada podrobiony, przerobiony, poświadczający nieprawdę albo nierzetelny dokument albo nierzetelne, pisemne oświadczenie dotyczące okoliczności o istotnym znaczeniu dla uzyskania wymienionego wsparcia finansowego, instrumentu płatniczego lub zamówienia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wbrew ciążącemu obowiązкови, nie powiadamia właściwego podmiotu o powstaniu sytuacji mogącej mieć wpływ na wstrzymanie albo ograniczenie wysokości udzielonego wsparcia finansowego, określonego w § 1, lub zamówienia publicznego albo na możliwość dalszego korzystania z elektronicznego instrumentu płatniczego.

§ 3. Nie podlega karze, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie zapobiegł wykorzystaniu wsparcia finansowego lub instru-